

Mindre Meddelelser.

Generalstabens Opmaaling af Færøerne. (Ved Premierløjtnant i Generalstaben *J. P. Lomholt*.) Den af Generalstaben iværksatte Opmaaling af Færøerne (se dette Tidsskrifts 13. Bind Hefte III—IV og 14. Bind Hefte I—II) er bleven fortsat i 1897 og 98. Ifjor udkommanderedes af den topografiske Afdelings Personale 2 Officerer, 16 Guider og 38 Menige, som i Tidsrummet fra Slutningen af April til Begyndelsen af September naaede at fuldføre Detailmaalingen af Vaagø, Myggenæs, Østerø, Fuglø, Svinø samt omtrent Halvdelen af Vidarø. I Aar er Detailmaalingen af Kalsø, Kunø, Bordo samt Resten af Vidarø bleven fuldført af 1 Officer, 7 Guider og 16 Menige fra Slutningen af April til Begyndelsen af September.

Samtidig er Triangulationen bleven ført videre af 1 Officer, 2 Guider og 6 Menige over Sandø til Suderø med mellemliggende Smaaaer: Skuo, Store og Lille Dimon. Hermed er Triangulationen afsluttet, og Øgruppen er nu overspændt med et Trekantnet, der bestemmer saavel de enkelte Øers som disses enkelte Deles Beliggenhed indbyrdes. Foruden Hovedpunkterne, der danne Hjørnepunkter i Trekantnettet, er der mellem disse fastlagt en stor Mængde Bipunkter, bestaaende dels af etablerede Signaler, dels af naturlige Fixpunkter saasom Fjældspidser, Varder, Kirketaarne etc., ialt c. 330 Punkter. Samtidig med Maalingen af Azimutvinklerne til Bestemmelse af Punkternes Beliggenhed er deres Højde over Middelvandstanden bestemt ved Maaling af Zenitdistancer under Triangulationen, efter at nogle af de lavere liggende Punkters Højde er funden gennem det almindelige geometriske Nivellement.

Til yderligere Støtte for Detailmaalingen er Fixpunkternes Antal blevet forøget umiddelbart forinden Maalingen gennem en grafisk Placering. Ogsaa disse Punkters Højde kunde bestemmes samtidig med Indkonstruktionen, i det der i 1895 blev konstrueret et Par Universalinstrumenter, der kunde anbringes paa Maalebordet, og ved Hjælp af en paa disse værende Højdekreds aflæstes da Højdevinklerne til de tidligere bestemte Fixpunkter.

Paa Grundlag af dette Materiale er Detailmaalingen bleven fortsat i alt væsentligt efter de samme Principper som de foregaaende Aar.

Endnu staar altsaa tilbage Udførelsen af Detailmaalingen af Sandø og Suderø samt mellemliggende Øer, hvilket Arbejde ventes fuldført i 1899.

For at skaffe Klarhed angaaende en Del af de Navne, der vare optegnede under de foregaaende Aars Arbejder, og om hvis Betydning og Oprindelse det viste sig vanskeligt hjemme at komme til fuld Forstaaelse, har Chefen for Afdelingens Navnekontor opholdt sig et Par Maaneder i indeværende Sommer paa Færøerne og berejst en Del af Øerne for paa Stedet at undersøge Forholdene nøjere. Naar der ses hen til de store Vanskeligheder, det tit volder at trænge til Bunds i Forstaaelsen af vore hjemlige Sted-

navne, vil det ikke kunne forundre, at Forholdene ere endnu adskilligt vanskeligere paa Færøerne, hvor Sproget paa de forskellige Øer har mange Nuancer i Udtalen, som maa være og er Rettesnor for Navnenes Nedskrivning under Maalingen. Hertil kommer ydermere, at mange af Navnene ikke findes optegnede andre Steder og altsaa uden noget Korrektiv have vandret fra Mund til Mund gennem mange Slægtled, hvorved deres oprindelige Form let udviskes.

Terrænet og Vejrforholdene lægge stadig betydelige Hindringer i Vejen for Arbejdets hurtige Udførelse. De stejle Kyster paa Øernes Vest- og Nordside ere mange Steder utilgængelige, men dog er det lykkedes overalt ved Benyttelse af Baade og Opstillinger paa Skjær og nedfaldne Klippeblokke at faa Punkter bestemt langs Kystlinjen; men hertil kan kun benyttes særlig godt Vejr og god Sø, da Brændingen oftest umuliggjør Arbejde paa saa udsatte Punkter, der let overskylls af Havet, blot det er lidt i Bevægelse. Imidlertid indvindes der Erfaringer fra Aar til Aar, og da det er det samme faste Personale, der stadig anvendes, overvindes Besværlighederne nu forholdsvis let. Selv de menige Soldater, der ere udkrevne Værnepligtige her hjemme fra og derfor vexe fra Aar til andet, blive hurtig fortrolige med Forholdene, og det varer sjælden ret længe, forinden de bevæge sig overalt paa Fjældene med en Dristighed og Kvikhed, som ikke staar tilbage for indfødte Færingers.

Paa den nordøstlige Del af Vaagø samt det midterste Parti af Østerø, hvor der enten ingen Boliger fandtes, eller hvor Forholdene ikke muliggjorde Indkvartering, foretrak Maalerne at indrette sig paa Stedet for kortere eller længere Tid i Baadeskure, Faarehuse eller improviserede Boliger, der opsattes af Sten og Græstørv, hvorover spændtes medbragte Sejldugspresseninger i Stedet for at bruge den halve Dag til Ud- og Hjemmarsch. Indtraf nu de ikke sjældne fugtige Perioder, var det vanskeligt at faa Tøjet tørt, og ofte maatte det trækkes paa næste Dag i samme Tilstand, som det lagdes til Side den foregaaende Aften. Forplejningen under saadanne Forhold var noget vanskeligt at ordne. I Regelen bestod den af tør Kost og af og til af lidt Middagsmad fra Kvarteret i den nærmeste Bygd.

Foraarsmaanederne synes efter de indvundne Erfaringer at være de klareste og derfor i den Henseende de gunstigste for Arbejdet. Imidlertid har Slutningen af April og den første Halvdel af Maj baade ifjor og iaar været meget kolde med Sne og Is ledsaget af en gennemtrængende Blæst. Paa de sydligere Øer ere Forholdene i denne Henseende dog noget blidere end paa de nordligere, hvor selve Nordøerne bære Prisen med Hensyn til barsk Klima. Desuden hindres Arbejdet meget af Taagemasser, der lægge sig over Fjældene, hvor de kunne holde sig i Ugevis. Som Exempel herpaa kan anføres, at Fjældtinderne paa

Sandø og Suderø iaar i Maanederne Juni, Juli og August ialt kun have været klare fra Morgen til Aften i 15 Dage.

I det hele taget synes det, som om der har været en Nedgang i Somrenes Godhed for Opmaalningen i de fire Aar, Arbejdet nu har staaet paa deroppe.

Dr. Th. Thoroddsen's Undersøgelser paa Island 1898. I Sommeren 1898 har Dr. Thoroddsen undersøgt den Del af Islands Højland, som han endnu ikke havde undersøgt, nemlig Højsletterne NV. for Langjökull samt Bjærglandet bagved Borgarfjordens Dale. Dr. Th. rejste fra Kjøbenhavn d. 24. Juni og kom tilbage d. 18. September. Da Udrustningen for Teltlivet i det Indre var bleven fuldstændiggjort i Reykjavik, drog Th. op til Borgarfjorden og rejste over Bæjarhreppúr og Hvitársíða til Gaarden Fljótstunga, hvor den egentlige Fjeldrejse begyndte.

De højt liggende Egne, som skulde undersøges, ere helt ubeboede, og derfor maatte de rejsende hele Tiden bo i Telt; Vejret var denne Sommer raakoldt, og det regnede ofte, ligesom det ogsaa undertiden sneede, men da Taage var sjælden, kunde Undersøgelserne udføres uden større Hindringer. Vest for Langjökull og Nord for Eiriksökull er der paa Højlandet en stor Lavamark, Hallmundarhraun, som ikke før er bleven undersøgt i sin Helhed. Man kjendte kun nærmere den Arm, der er flydt ned til Bygden ved Gilsbakki; her findes bl. a. den berømte Hule, Surtshellir. Dr. Th. undersøgte i Begyndelsen af Rejsen Hallmundarhraun, og dens Udspring fandtes at være en Kraterække i Randen af Langjökull. Lavaørkenen, der er vanskelig at passere, bestaar af Pladelava med store Ujævnheder og kan sammenlignes med et kulsort Hav med store Dønninger, der pludselig er størknet. Den nordvestlige Rand af Langjökuls Grundfjælde er bleven gennemklovet af milelange Spalter og terrasseformigt sænket, og paa en af Spalterne findes de Kratere, hvorfra Hallmundarhraun stammer. Disse Spalter have ogsaa udgydt ældre Lavaer, før Sænkningerne vare saa vidt fremskredne som nu. Denne Lavaørken er meget rig paa Huler, hvoraf flere have en betydelig Størrelse.

Eiriksökuls og Langjökuls Firnmarker hvile ligesom andre Snemarker i Islands Indre paa vældige, sonderstykkede Breccieplateauer, der hæve sig over det egentlige Højland som brede Kupler. Rimeligvis have disse Plateaustykker oprindelig været sammenhængende og have dannet et omtrent 1000 M. tykt Tuf- og Brecciedække over hele det indre Island, som senere af Erosionen er blevet sønderskaaret og bortført, saa at nu kun nogle Rester ere tilbage. Underlaget under dette Brecciedække bestaar alle Vegne af Basaltbænke med Hældning fra Kysten indefter. Fra Eiriksökull strække 5 meget bratte Gletschere sig ned over Fjeldsiderne; af disse Gletschere, hvoraf nogle have nedført meget store Morænemasser, vare 2 før kjendte, medens man fra Langjökuls nordvestlige Side intet kjendte til særskilte Isstrømme; her fandt Dr. Th. 9 nye Gletschere, hvoraf to meget store.

Over Højfladerne NV. for Langjökull, Stórisandur, Arnarvatnsheiði, Grimstungnaheiði og Tvidæggra gjorde Dr. Th. flere længere Udflugter. Jordbunden bestaar her af mægtige, præglaciale Lavaer med tydelige Skuringsmærker i Overfladen og en Mængde erraticke Blokke. Paa de vestligere Højflader (Tvidæggra) træder den faste Klippe sjælden frem; her findes i Overfladen mægtige Moræner og i Lavningerne udstrakte Moser og Sumpe samt et Utal af store og smaa Søer. Her findes i Moserne mægtige Tuedannelser (rústir) med en ejendommelig Form; da de efter al Sandsynlighed kunne give nogle Oplysninger om Dannelsen af de i Island saa hyppige Tuer, blev de underkastede en nærmere Undersøgelse. Kortet er i disse Egne meget ufuldkomment, og en hel Del Opmaalinger og Undersøgelser foretoges for at bestemme de mange Søers indbyrdes Beliggenhed. Paa Tvidæggra er Højlandet forholdsvis lavt, omtr. 500 M. o. H.; Plantevæksten er betydelig og tjener til Sommergræsning for store Faareflokke fra Nord- og Sydlandet; Søerne ere fulde af Ørreder og Foreller, og Fuglelivet er meget rigt, i Særdeleshed er der her en Mængde Svaner.

Fra Højlandet NV. for Langjökull gjorde Th., efter at Undersøgelserne her vare afsluttede, en Udflugt til Borgarfjordens Lavland og Dale og drog saa atter tilfjælds for at undersøge Bjærglandet ved Ok, Kaldidalur og Sútur. Ok er en mægtig præglacial Lavakuppel, der før Istiden har udsendt store Lavastrømme til alle Sider; man havde før troet, at de præglaciale Lavaer ved Reykjavik stammede fra denne Vulkan, men det viste sig ikke at være Tilfældet; derimod have fra Ok flere Lavastrømme flydt ned i Dalene, f. Ex. i Flókadalur, hvor to Elve have nedgravet sig dybe Lejer paa begge Sider af Lavastrømmen. Dalene vise sig altsaa at være meget ældre end Istiden.

Fra sin Teltplads ved Ok gjorde Dr. Th. Udflugter til Kaldidalur for at undersøge de derværende smaa Gletschere og rejste derpaa til Lundareykjadalur og Skoradalur og derpaa op til Fjældøerne Reyðarvatn og Hvalvatn. Bjærgene her omkring ere meget vilde og storslaaede og meget sønderskaarne af Erosionen, saa at flere udmærkede Profiler give et godt Indblik i Bjærgenes geologiske Bygning. De dybe Søer synes at være udhulede af Istidens Jøklere; oprindelig fandtes her dog Bækkener i Basalten, der siden udfyldtes af Tuf og Breccie, men disse Bjærgarter ere siden tildels blevne eroderede af Jøklerne. Høje Tuffjælde, som Thverfell, Hvalfell og Sútur, staa dog endnu tilbage.

Efter at Dr. Th. havde undersøgt Bjærgene bag ved Borgarfjordens Dale, gjorde han en længere Udflugt til Halvøen Reykjanes, hvor Vulkaner og Lavastrømme ved Grindaskord og Langahlid blev undersøgte.

Hermed har Dr. Th. nu afsluttet sin Undersøgelse af hele Island efter den oprindelig lagte Plan, saa at man nu har faaet en geografisk og geologisk Oversigt over hele det udstrakte ubeboede Højland samt Bygder, Fjorde, Dale og Næs.